

90. VÝROČÍ ZALOŽENÍ MASARYKOVY UNIVERZITY

K 90. výročí založení a 40. výročí znovuoobnovení Právnické fakulty

Vážené dámy, vážení pánové,

akademická obec Právnické fakulty Masarykovy univerzity se neschází na svých slavnostních zasedáních často. Ať již z podnětu Akademického senátu PF MU, nebo Vědecké rady Právnické fakulty, jsou slavnostní zasedání konána u příležitosti významných událostí a výročí fakulty. Při dodržení této tradice je tomu tak i nyní, kdy bylo svoláno veřejné zasedání Vědecké rady Právnické fakulty MU při příležitosti výročí založení a výročí znovuoobnovení Právnické fakulty.

Dámy a pánové, dovoluji mi při této příležitosti uvést několik slov, na která velmi často v běžném shonu pracovního dne nezbývá časový prostor či příležitost.

Devadesát let v životě člověka je věkem úctyhodným. Je to obvykle věk, kdy člověk spíše sumarizuje a sčítá, než by vytvářel plány do budoucna. Jinak je tomu u druhého čísla - 40, které se rovněž váže k Právnické fakultě MU. Tento věk u člověka je věkem plánů a nových příležitostí. V životě institucí, zejména potom akademických, je vše jiné. Obě data mohou prokázat mnohé - společně snad prokazují to, že instituce nevznikla zbytečně, nahodile a jen pro danou chvíli a naplnění časově omezených potřeb, jak to vidíme dnes často okolo. Obě data jsou schopna samostatně prokázat také to, jak byly zúročeny výhody u vzniku či naopak limitovány handicap, které stály u zrodu instituce. Samostatně také obě čísla ukazují na různá časová období. Ukazují na období tak různá, a přece jenom v jednom bodě stejná – stejná ve víře v myšlenku síly vzdělanosti a stejná v síle lidí, kterým se jí podařilo prosadit. A jak ukazují archívy – i o odvaze v případě těch, kteří od poloviny 50. let usilovali o znovuoobnovení fakulty.

Dámy a pánové, pohledem současnosti vidíme minulost a vnímáme spíše ony šťastné okolnosti, které napomohly vzniku university a fakulty, vnímáme velmi dobré jméno fakulty v jejím meziválečném období, vnímáme především úspěchy našich předchůdců. Pohled do minulosti je vždy pohledem idealizujícím. Při zběžném pohledu vidíme výsledek, nevidíme proces realizace. Překonání problémů dává obvykle na problémy a těžkosti samé zapomenout, historie spíše zdůrazní pozitivní výsledky. Iluze lehkosti realizace jevů v minulosti se zbavíme teprve při detailním seznamování se s ní. Při bližším pohledu vidíme podobné finanční problémy, podobné diskuse o směřování fakulty a studijních plánech. Vidíme, že vždy existovali učitelé zapálení pro myšlenku a i ti, kteří se spíše snažili vézt a proplovat. Vždy existovali povrchní kritici schopní řešit bez jakékoli odpovědnosti vše, co je jim předloženo, vždy existovali naopak lidé snažící se věci řešit poctivě a se snahou o vyřešení problému, nikoli o svou vlastní medializaci.

Problémy, které řešila univerzita či fakulta v minulosti, jsou svou povahou stejné jako jsou obdobné základní činnosti, které realizujeme. To, co je asi jiné, je doba, prostředí, ve kterém se pohybujeme a ve kterém se tvoří hodnoty a vytvářejí osobnosti. Moderní technika přináší neuvěřitelné vymoženosti ulehčující komunikaci i administrativní práci, je schopna nám ušetřit čas věnovaný opakujícím se a jednotvárným administrativním úkonům. Je schopna v krátkém čase přenést poznatky z konferencí či zprostředkovat diskusi s kolegou na druhém konci světa. Nám, kteří ještě ručně vypisovali v knihovnách zajímavé myšlenky z knih, připadá neskutečné, jaké zdroje informací máme dnes k dispozici. Technika však – a to je také nutné si říci – je schopna napomoci v autorské nadvýrobě lehkostí ko-

pírování a blokování. Není však schopna sama o sobě vytvořit osobnosti. Takové, které nevzniknou jen díky virtuálnímu světu blogů, stránek anebo – to v horším případě – účasti na významně medializovaných bezvýznamných akcích. Právě naopak, dnešní mnohem úspěšnější doba, snadnost v získání finančních prostředků zejména u právních expertů, lákadla vnějšího spotřebního světa jdou spíše proti samotě, která je mnohdy nutná pro sepsání odborné stati.

Dámy a pánové, nechci zůstat u minulosti. Bylo by to jednoduché, nekonfliktní a nesporně elegantní a slušelo by to i této slavnostní příležitosti. Je vždy hezké zůstat v době, která přinášela fakultě dobré jméno po celé Evropě. Podívejme se raději na Právnickou fakultu nyní – ve druhé polovině prvního desetiletí třetího tisíciletí a pokusme se říci si něco málo o této fakultě a o její pozici ve vzdělávacím a výzkumném systému.

Právnickou fakultu MU a její činnost představují dva pilíře – činnost pedagogická a vědecko-výzkumná. Hodnotit objektivně tyto dvě oblasti je – i přes vzrůstající počet nabízených metod či kritérií hodnocení – obtížné. Samozřejmě, dnes je moderní hledat exaktní metody pro hodnocení všech procesů – i procesu pedagogického a pro vědecké výstupy. Spíše výstrahou nám mohou být některé závěry z publikace Zajišťování kvality ve vysokém školství. Je až neuvěřitelné, kam se lze dostat ve snaze kvantifikovat nekvantifikovatelné a zaskatulkovat to, co lze jen obtížně hodnotit v rozsáhlé diskusi a v dlouhém experimentu. Budiž nám výstrahou snaha nejmenované vysoké školy zavádět ISO normy nejenom do řízení a administrativních procesů fakulty, ale především do pedagogického procesu. Potom bychom si mohli společně postěžovat – spolu s jedním z metodiků tohoto procesu zavádění: „Zkušenosti ze zavádění získané v podnikatelské sféře nejsou beze zbytku přenositelné na akademické prostředí. Existují dvě zásadní odlišnosti. Tou první je dlouhá průběžná doba realizace produktu – až 8 let s doktorským studiem. Tou druhou jsou lidé – akademici, požívající akademických svobod“.

Jak lze hodnotit fakultu a její činnosti? Nevyužiji sofistikovaných a rádobu exaktních metod a zůstanu u pohledu empirického. Na fakultu se lze dívat různě.

Mohu se na ni dívat pohledem spíše optimistickým a laskavým. Pohledem, který chce vidět řadu dobrých a i do budoucna slibných jevů a procesů, které byly nastartovány nebo které jsou připravovány. Potom budu vidět mnohé, co signalizuje kvalitní práci a příslib do budoucna. Budu vidět pokrok v práci se studenty včetně silící internacionalizace výuky, zpřístupnění obrovského množství dokumentů pro studium pomocí elektronických zdrojů, nárůst učitelů snažících se o interaktivní formu výuky, rostoucí náročnost vzdělávání projevující se mimo jiné i v tlaku na studenty, pokud jde o samostudium a iniciativní vyhledávání studijních zdrojů. Budu vidět šance, které se podařilo dát řadě studentů pro studium v zahraničí, pro účast na významných od-

borných soutěžích. Budu chtít vidět stabilizaci pedagogického sboru a zájem o práci na fakultě. Budu také vidět silný příslib ve zbavování se prokletí nepublikování v zahraničí a neaktivních výjezdů na konference. Budu chtít vidět snahy o důsledné zavedení recenzovaných kvalitních časopisů snažících se napravit zaměňování komerčních právnických časopisů s časopisy vědeckými, i snahu o vydávání kvalitních monografií a učebních textů. Budu chtít vidět velmi mladý vědecký tým zabývající se problematikou kyberprostoru, který získal pro fakultu historicky první evropský projekt a jejichž snahy nejsou ani neviditelné, ani zanedbatelné. Budu chtít vidět první opravdu vědecké a komparativní studie zpracované s kolegy ze zahraničí. Nebo také nadějně konference doktorandů, které snesou srovnání se zahraničními konferencemi nikoli jen v kvalitě podávaného občerstvení. Budu chtít vidět třeba také kvalitně vybavenou knihovnu se zdroji zcela srovnatelnými s fakultami zahraničními.

Mohu se na ně také dívat pohledem kritickým. Potom si mohu povšimnout neduhů našeho školství, který známe i na této fakultě – rozvírající se nůžky mezi počtem pedagogů a studentů ztěžující intenzifikaci práce se studenty. Mohu vidět řadu článků a statí napsaných za několik hodin a sloužících pouze jako další čárka do počtu. Mohu chtít vidět předstírání práce se studenty. Mohu si také povšimnout, že nejenom mezi studenty, ale i mezi učiteli se setkáme s plagiáty. Budu vidět i akademiky, pro které pracovní čas zbývající po plnění přímých výukových povinností je časem nikoli pro studium či vědeckou práci, ale pro práci ve prospěch jiných subjektů. Někdy i takovou, že se jim podařilo prolomit přírodní zákonitosti 24 hodinového dne. Mohu si povzdechnout třeba i nad tím, že skvělé elektronické databáze, kterými disponuje knihovna, zůstávají řadou akademiků či studentů nepovšimnuty. To vše a i další věci, které si zaslouží kritiku, mohu vidět.

Na fakultu se lze dívat také pohledem ještě zcela jiným – ironickým, výsměšným a znehodnocujícím. Potom vše, co se na Právnické fakultě MU činí, budu shledávat ve srovnání s vývojem „někde jinde“ jako směšné, malé, české a jakékoli snažení se o něco jako snažení se zbytečné.

Všechny pohledy jsou možné, se všemi se setkáme. Který je správný? Stěží říci. Snad jen to, že odmítám onen třetí pohled. Je k ničemu. Rozbíjet a zesměšňovat je jednoduché a blýskavé. Nic se tím nenaopraví, nic se tím nevybuduje. Vážně je třeba brát jak hlasy kritické, tak je nutné umět pochválit a být hrdý na to, co se nám podařilo či se nám daří. Vybudovat fakultu prakticky v jedné generaci učitelů tak, aby byla způsobilá soutěžit s institucí mnohem starší, je úspěchem a ti, kteří se na něm podílejí – akademici, neakademici i studenti si zaslouží poděkování.

Dámy a pánové, bylo by vhodné si při této příležitosti říci i několik slov směrem do budoucna.

Základním výstavbovým kamenem naší práce je vzdělávání. Na této fakultě je to vzdělávání v oboru právo a to pro různé oblasti působení. Základním a profilujícím pro fakultu, i přes početní nárůst oborů a studentů v jiných oblastech, zůstává vzdělávání právníků. Základem naší výuky – a nemůže to být v systému kontinentálního práva jinak – je důraz na právně dogmatický přístup. Nepopírám ho. Tento přístup však nemůže být jediný. A to z mnoha důvodů, mimo jiné i vzhledem ke střetu s jinými oblastmi práva – evropského či mezinárodního – jejichž povaha vyžaduje i jiné přístupy. Současně také akcent na právně dogmatický přístup se sebou přináší jedno riziko – riziko narůstání požadavků na znalostní složku. Velmi často jsme toho svědky i na naší fakultě. Je otázkou, kterou by si každý představitel oboru měl položit, kde je ona únosná míra mnohdy pouhého vršení požadavků na další a další znalosti, následně ověřované odcitováním u zkoušek a velmi zdárně zapomenuté. Jsem silným zastáncem myšlenky, že nejlépe si student zapamatuje to, co sám dělá. Opravdu pochopit a začít se zamýšlet nad souvislostmi či dalšími možnostmi lze tehdy, jestliže se pokusím znalost použít k něčemu praktickému. Mnohdy se tak sice ztrácí elegance myšlenkového cvičení, ale účinek pochopení zůstává mnohem delší a je nesporně inspirativnější. Nejsme jedinou fakultou, kde jsou tyto otázky diskutovány. Samozřejmost realizace interaktivních seminářů či cvičení, řízeného samostudia s odbouráním učení se před zkouškou a pro zkoušku, zavádění tzv. problémové výuky, zavádění řízených odborných praxí studentů, to vše by se mělo dostat do slovníku a diskusí našich pedagogů.

Vyšší podíl dovednostní či „praktické“ výuky se sebou přináší i nutnost dalšího otevření se fakulty odborníkům z praxe. Samozřejmě, dobrou „zásobárnou“ zde jsou naši studenti doktorského studia. Je však třeba se snažit zejména pro různé povinně volitelné předměty získat i další odborníky, kteří mají zájem s fakultou spolupracovat. To je ostatně i předmětem podávaných projektů a prvé kroky již byly učiněny.

Velkou výzvou je studium doktorské. Hledání vztahu či poměru mezi studiem a samostatnou vědeckou prací, mezi vzděláváním a jeho výsledky, které se zhmotňují v samostatných výstupech, zůstává neukončeno. Problémů je celá řada. Zmíním se jen o jedné otázce, která „rozhýbala“ některé studenty a jejich ško-

litele. Pro presenční doktorandy byla mnou vydána norma, která upravuje přítomnost studentů interního studia na fakultě. Neznám horší normu, kterou jsem vydala, než je tato. Tato směrnice neměla vůbec vzniknout. Pokud však doufáte, že ji zruším, doufáte marně. Ne-zruším ji. Je reakcí na situaci, která sama o sobě není dobrá. Stav, kdy jediným rozlišovacím kritériem mezi studentem interního a kombinovaného studia je stipendium, není v pořádku. Jak na straně školitelů, tak na straně studentů. Nyní ovšem musí přijít krok druhý – zjištění, jak vůbec školitelé s doktorandy pracují.

Stranou našich úvah by nemělo zůstat ani bakalářské studium. Není sice tak prestižní, jako je studium magisterské, ale svou hodnotu – a nejenom rozpočtovou – má. Zde bych do ráda zdůraznila dva úkoly: zajištění kvalitních studijních materiálů a schopnost zvládnout řízené samostudium.

Vážené dámy, vážení pánové. Úmyslně nehovořím o otázce, která již začíná „hýbat“ ostatními právníckými fakultami: dvoustupňové studium. Jde o otázku vážnou. Vzhledem k tomu, že jsem se jí v minulosti poměrně intenzivně zabývala, není pro mne cizí. Zkušenosti, které získáváme díky slovenskému experimentu, také napovídají mnohé. Zde však nechci předbíhat. Diskuse o této otázce zahájíme na podzim tak, abychom byli schopni v průběhu následujícího roku – pokud nás nepředběhne zákon – říci své stanovisko k dělení studia a podobě studijního plánu.

Vážené dámy, vážení pánové. Je mnohé, co lze říci. Ke druhé ze základních činností – oblasti vědecko- výzkumné, lze říci mnohé a o mnohém lze diskutovat. Řeknu zde jediné. Jsem velmi ráda, že tato vědecká rada při hodnocení vědecko-výzkumné činnosti uchazečů o docentské či profesorské hodnosti využívá oněch oficiálních kritérií, zavedených pro hodnocení vědy a výzkumu, s rozumem. Že vedle těchto kritérií stále svou velkou roli hraje pověst uchazeče o titul – jako pedagoga i jako vědce. Toto hodnocení je nezastupitelné.

Dámy a pánové, vážení kolegové. Děkuji.

Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.,
děkanka PrF